Дәріс 8

Философиядаағы адам мәселесі

Дәрістің мақсаты: философиядағы адам, тұлға және жеке тұлға ұғымдарының мазмұнын ғылыми тұрғыдан түсіндіру, олардың өзара байланысы мен айырмашылықтарын анықтау, адамның әлеуметтік қалыптасуы, өзіндік санасы, еркіндігі және жауапкершілігі мәселелерін талдау.

Дәріс жоспары:

1. Адам мәселесі — философия тарихында

2. Тұлға ұғымы және оның қалыптасуы

3. Индивид пен адам байланысы

Адам мәселесі — философия тарихындағы іргелі зерттеу бағыттарының бірі. Ол адамның табиғатын, мәнін, дүниедегі орнын, өмір сүруінің мағынасын, танымдық қабілеттерін және қоғамдық қатынастар жүйесіндегі рөлін зерттейді. Адамды философиялық тұрғыдан зерделеу оның биологиялық тіршілік иесі ғана емес, саналы, әлеуметтік және рухани болмыс иесі екенін түсінуге мүмкіндік береді. Философияда адам ұғымы табиғи және әлеуметтік қасиеттердің бірлігін білдіреді.

Биологиялық тұрғыдан адам — эволюциялық даму нәтижесінде қалыптасқан тірі организм. Әлеуметтік тұрғыдан ол қоғамдық қатынастарға қатысатын, тіл мен мәдениетті меңгеретін, еңбек ететін және тарихи тәжірибені игеретін субъект болып табылады. Ал рухани тұрғыдан адам өзін-өзі тануға, өмірлік мақсаттарын анықтауға, моральдық таңдау жасауға және өз әрекеттеріне баға беруге қабілетті

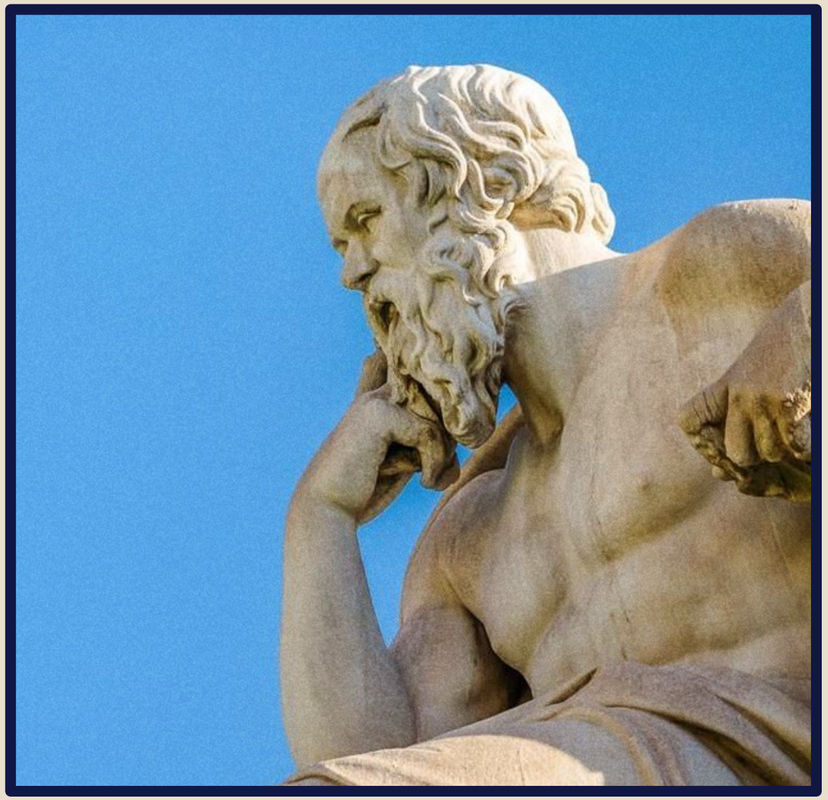

Адам мәселесі ежелгі дәуірден бастап әртүрлі философиялық бағыттар аясында қарастырылды. Ежелгі грек философы Сократ адамның өзін-өзі тануын және адамгершілік жетілуін маңызды деп санады. Платон адам болмысын жан мен тәннің арақатынасы арқылы түсіндірсе, Аристотель адамның қоғамдық табиғатына назар аударып, оны қоғамдық өмірге қатысатын тіршілік иесі ретінде сипаттады.

Жаңа заман философиясында адам мәселесі ақыл-ой, сана және таным мүмкіндіктерімен байланысты зерттелді. Рене Декарт адамның ойлау қабілетін оның болмысының маңызды белгісі ретінде қарастырды. Иммануил Кант адамды дербес моральдық субъект ретінде бағалап, оныңқадір-қасиетін құрметтеу қажеттігін негіздеді.

Ал Карл Маркс адамның қалыптасуында еңбек пен қоғамдық қатынастардың шешуші рөлін атап көрсетті. Қазіргі философияда адам мәселесі тұлғаның еркіндігі, өзіндік санасы, әлеуметтік жауапкершілігі, құқықтары және рухани дамуы тұрғысынан қарастырылады. Осыған байланысты адам, тұлға және жеке тұлға ұғымдарын өзара байланысты болғанымен, мазмұны жағынан ерекшеленетін категориялар ретінде ажырата білу қажет

ТҰЛҒА ҰҒЫМЫ

.

Тұлға ұғымының философиялық мәні және тұлғаның қалыптасуы . Тұлға — қоғамдық қатынастар жүйесінде қалыптасатын, өзіндік санасы, құндылықтық бағдарлары, әлеуметтік рөлдері және жауапкершілігі бар адам. Философиялық тұрғыдан тұлға адамның жай ғана биологиялық тіршілік иесі болуынан гөрі кең мағынаны білдіреді

Адам ұғымы адамның биологиялық, әлеуметтік және рухани болмысының тұтастығын білдіреді. Тұлға ұғымы адамның әлеуметтік маңызды қасиеттерін, саналы іс-әрекетін және жауапкершілігінсипаттайды. Ал жеке тұлға ұғымы адамның қоғамдағы дербес субъект ретіндегі ерекшеліктерін, өзіндік қасиеттері мен әлеуметтік орнын көрсету үшін қолданылады. Бұл ұғымдардың арақатынасы адам табиғаты мен қоғамдық дамудың күрделі байланысын түсіндіруге мүмкіндік береді

ТҰЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

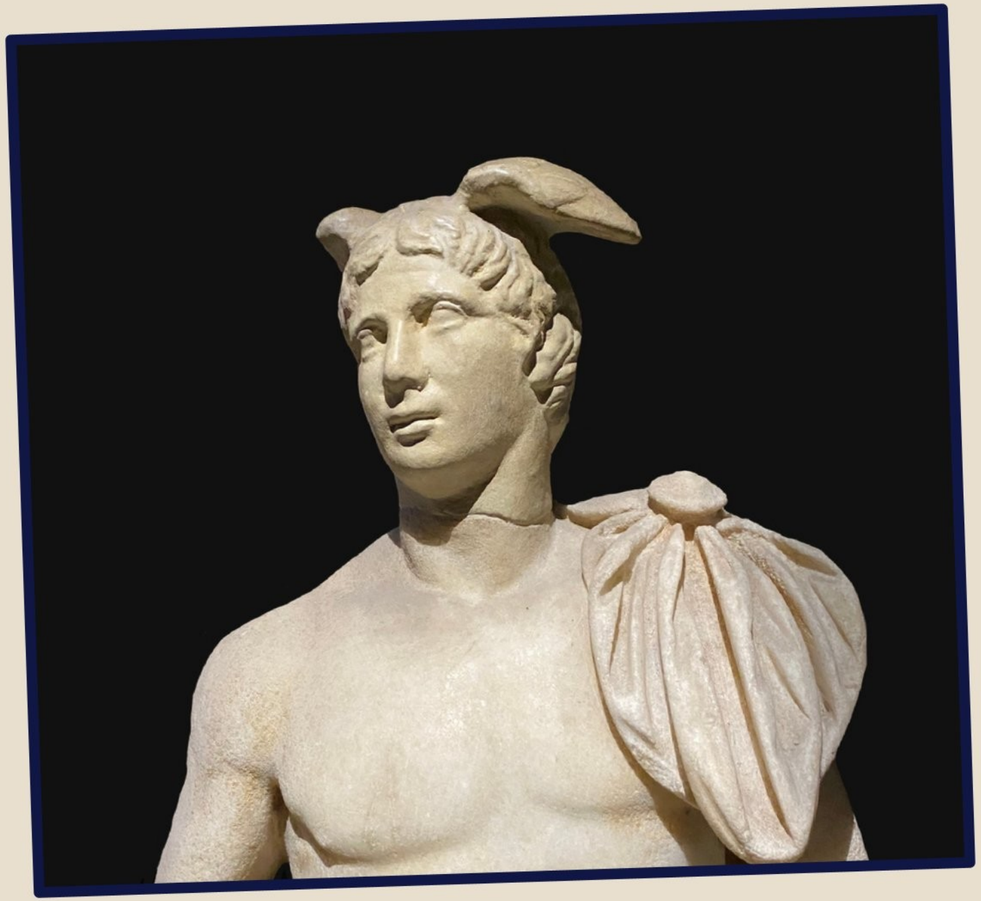

Тұлғаның қалыптасуы — күрделі әрі үздіксіз үдеріс. Бұл үдерісте тәрбие, білім, мәдени орта, әлеуметтік тәжірибе, еңбек және адамдар арасындағы қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Адам дүниеге белгілі бір табиғи ерекшеліктермен келгенімен, оның дүниетанымы, моральдық ұстанымдары, әлеуметтік дағдылары мен өмірлік мақсаттары қоғамдық ортада қалыптасады. Тұлға қалыптасуының негізгі тетіктерінің бірі — әлеуметтену.

ИНДИВИД ПЕН АДАМ БАЙЛАНЫСЫ

Адам, тұлға және жеке тұлға ұғымдарының өзара байланысы. Адам, тұлға және жеке тұлға ұғымдары өзара тығыз байланысты болғанымен, философиялық талдау барысында олардың мазмұндық айырмашылықтарын ескеру қажет. Адам ұғымы ең кең мағынаға ие, өйткені ол адамның табиғи, әлеуметтік және рухани болмысын тұтас қамтиды. Индивид ұғымы адамзаттың жеке өкіліне қатысты қолданылса, тұлға ұғымы адамның әлеуметтік маңызды қасиеттері мен саналы іс-әрекетін көрсетеді. Даралық адамның қайталанбас ерекшеліктерін сипаттайды, ал жеке тұлға ұғымы нақты адамның қоғамдағы дербес орны мен әлеуметтік сипаттарын ашуға мүмкіндік береді. Бұл ұғымдардың өзара байланысын адамның өмірлік дамуынан көруге болады. Адам дүниеге келген сәтінен бастап биологиялық организм және адамзаттың жеке өкілі болып табылады. Әлеуметтену, тәрбие, білім алу және қоғамдық қатынастарға қатысу барысында оның тұлғалық қасиеттері қалыптасады. Сонымен бірге оның табиғи ерекшеліктері, жеке тәжірибесі мен қызығушылықтары даралығын айқындайды. Тұлғаның әлеуметтік қалыптасуы оның қоғамға толықтай тәуелді екенін білдірмейді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорыта айтқанда, философиядағы адам, тұлға және жеке тұлға мәселесі адамның табиғаты мен әлеуметтік қалыптасуын, оның даралық ерекшеліктерін, еркіндігін және қоғамдағы орнын кешенді түрде түсіндіреді. Өзін-өзі дамыту адамның білімін, қабілеттерін және дүниетанымын жетілдіруге бағытталған саналы әрекеттерін қамтиды. Ал өзін-өзі жүзеге асыру жеке адамның өз мүмкіндіктерін ашып, өмірлік мақсаттарын іске асыруын білдіреді

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Летопись тюркской цивилизации. Том 2. Тюркский мир в XIII–XVII вв

2025. Ұжымдық ғылыми монография · Барнаул: Алтай университетінің баспасы.

2. Ғабитовт.Х. Қазақ философиясының тарихы: оқу құралы. – Алматы., 2022.

3. Хасанов М. Петрова В.Джамбаева Б. Философия. А.,2014ж

4. Ғабитов Т. Х. Қазақтану: тарих философиясы Алматы., 2022. 314 бет.

5. Бегалинова К.К., Альжанова У.К. Философия I, II том. Алматы, 2010

6. Аташ Б.М. Философия, Алматы, 2014

7. Ғабитовт.Х. Философия Алматы,.2022

8. Грядовой Д.И. Философия. М.,2012

9. Лавриненко В. Н. Философия. Учебник для вузов.М.,2012

10. Иманқұл Н. Философия әлемінде: болмысы мен тарихы. Алматы, 2006

11. Нысанбаев Ә. Әбжанов Т. Қысқаша философия тарихы. Алматы, 2009.